

Jerzak L., Kavanagh B.P., Tryjanowski P. (red.)
Ptaki krukowate Polski [Corvids of Poland]
Bogucki Wyd. Nauk., Poznań 2005

Paweł T. Dolata

Gawron *Corvus frugilegus* w Ostrowie Wielkopolskim i powiecie ostrowskim

Rook *Corvus frugilegus* in Ostrów Wielkopolski town and district (W Poland)

ABSTRACT: The breeding distribution and numbers of the Rook *Corvus frugilegus* were studied in 1986–1997 in Ostrów Wielkopolski town (42 km², 73,278 inhabitants) and in 2003 and 2004 in the whole district (1175 km², with 61% of arable areas and 27% of the forests, 161,000 inhabitants). Breeding density in the town reached c. 5–6 pairs/km² in 1986–1997 but decreased to c. 2.5 pairs/km² in 2003 and 2004. In the district, breeding density was 0.44 pairs/km² in 2004, so it was also lower than several decades earlier. The whole population of the district in 2003 and 2004 concentrated in two towns and one village near a third town. Some of the rookeries existed in all the study years, but some were used occasionally. The largest numbers of nests were found on oak, poplar and Douglas fir trees. The mean number of nests per tree was 2.33 in Ostrów Wielkopolski and 5.49 in Odolanów. A common roosting site of Rooks and Jackdaws *Corvus monedula* existed in Ostrów Wielkopolski town in the same or adjacent area every winter at least from 1991 (in January c. 10,000 birds, about 80% were Rooks) to 2004 (in February c. 2500 birds, about 50% were Rooks).

KEY WORDS: Rook, *Corvus frugilegus*, rookery, breeding density, monitoring, urban birds, wintering, roosting site

STRESZCZENIE: Rozmieszczenie i liczebność populacji lęgowej gawrona *Corvus frugilegus* badano w mieście Ostrów Wielkopolski (42 km², 73 278 mieszkańców) w latach 1986–2004 i w całym powiecie ostrowskim (1175 km², w tym 61% użytków rolnych i 27% lasów, 161 000 mieszkańców) w latach 2003–2004. Rozmieszczenie i liczba gniazd oraz zagęszczenie w mieście podano w tabeli 1, w powiecie zagęszczenie wynosiło w 2004 roku 0,44 pary/km². Zano-towano wyraźny spadek populacji lęgowych w Ostrowie Wielkopolskim i w powiecie.

SŁOWA KLUCZOWE: gawron, *Corvus frugilegus*, populacja lęgowa, zbiorowe noclegowiska, monitoring, drzewa gniazdowe, zagrożenia

Paweł T. Dolata, Południowowielkopolska Grupa Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków, ul. Wrocławska 60A/7, 63-400 Ostrów Wlkp., e-mail: makri25@poczta.onet.pl

Wstęp

Dotychczas opublikowano w Wielkopolsce niewiele badań nad liczebnością gawrona, których wyniki oparte byłyby na danych z dużych powierzchni próbnych (Adamiak 1973, Z. Lewartowski za Tomiałojć 1990, Lorek 1991, Tryjanowski 1996). Dynamikę liczebności populacji miejskiej ustalono tylko dla Poznania (przeгляд w: Ptaszyk 2003). Jednocześnie na sąsiadującym Śląsku spadek liczebności gawrona między latami 1990–1992 a 1998–1999 oceniono na 25% (Czapulak & Betleja 2002). To sugeruje, że podobne trendy populacyjne mogą występować i w Wielkopolsce. Dlatego też celem niniejszej pracy jest przedstawienie rozmieszczenia i dynamiki liczebności gawrona w mieście Ostrów Wielkopolski i powiecie ostrowskim, położonym na południu Wielkopolski i graniczącym ze Śląskiem.

Miasto Ostrów Wielkopolski

Teren i metody badań

Miasto Ostrów Wielkopolski leży w południowej części województwa wielkopolskiego, w makroregionie Nizina Południowowielkopolska i mezoregionie Wysoczyzna Kaliska (Kondracki 2000). Według stanu z 31.12.2003 roku ma powierzchnię 42,39 km², zamieszkiwało je 73 278 osób (inf. Urząd Miejski w Ostrowie Wielkopolskim). Udział gruntów ornych i całości użytków rolnych na terenie miasta w okresie badań zmniejszał się wyraźnie i stopniowo, wynosząc odpowiednio w: 1989 roku – 40,10 i 51,64%, 1995 roku – 44,11 i 50,91%, 2000 roku – 36,31 i 42,86% (D. Łowicki dane niepubl.), 2004 roku – 30,0 i 37,06% (inf. Urząd Miejski).

Nie wiadomo, kiedy rozpoczęło się gniazdowanie gawrona *Corvus frugilegus* na terenie miasta. Wiadomo, że w latach okupacji niemieckiej (1939–1944) pisklęta ze znanej od lat 30. XX wieku kolonii lęgowej, położonej na południowym skraju miasta, w lesie określanym ze względu na tę kolonię jako „Glapi Gaj”, wybierane były do jedzenia przez ludzi (T. Stawik). W latach 1942 i 1943 młode ptaki z innej kolonii (okolica ul. Grabowskiej) podawane były w miejscowej restauracji (A. Krupka).

W trakcie ankietowej, ogólnopolskiej inwentaryzacji Dyrcza (1966) w 1963 roku z terenu miasta nie otrzymano żadnych odpowiedzi, nie wiadomo więc, czy w tym czasie ptaki te gniazdowały w mieście. Najwcześniejsze dane ilościowe pochodzą z inwentaryzacji wykonanej 30.04–4.05.1986 roku (PTD, W. Kurzawski, A. Klimek) w ramach regionalnej akcji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Kolejne liczenia na terenie całego miasta wykonano w 1992 roku (PTD, M. Litwin), 1995 roku (PTD, M. Antczak) i w latach 1996–1998. W okresie 1987–2002 prowadzono także wyrwykowe kontrole i liczenia części stanowisk lęgowych (PTD, M. Antczak). Liczenia dokonywano głównie w drugiej połowie kwietnia.

W dniach 30.04 i 7–8.05.2003 oraz 29–30.04.2004 roku autor powtórzył liczenie gniazd gawronów na całym obszarze miasta, szczególną uwagę zwracając na miejsca, w których stwierdzono wcześniej gniazdowanie. Stopień rozwinięcia ulistnienia w czasie kontroli pozwalał na policzenie wszystkich gniazd. Dodatkowo prowadzono poszukiwanie gniazd jesienią, po opadnięciu liści z drzew. Wywiady z

ok. 20 członkami i sympatykami Południowowielkopolskiej Grupy OTOP mieszkającymi na terenie miasta i powiatu oraz apel w artykule o tym gatunku w lokalnym czasopiśmie (Dolata 2003a) nie przyniosły informacji o nowych miejscach lęgowych. Najprawdopodobniej jest to więc rzeczywisty stan gatunku.

Liczebność i zagęszczenie

Liczebność i rozmieszczenie stanowisk lęgowych zawiera tabela 1. Otrzymane wyniki i wskazują na spadek liczebności gniazd gawronów w mieście między 1986 i 2004 r. o 56%. Spadek ten jednak rozdzielony był okresem wzrostu, gdyż w 1995 roku zanotowano najwyższą liczebność w całym badanym okresie, a liczebności z lat 1996–1997 też są wysokie, pomimo braku informacji o 1 prawdopodobnie istniejącej kolonii.

Przyjmując, jak w szeregu innych prac, że gniazdo odpowiada parze lęgowej, zagęszczenie w badanych latach wyliczono na minimalnie 2,41 pary/km² w 2004 roku, maksymalnie na 5,99 pary/km² w 1995 roku.

Tabela 1. Lokalizacja kolonii, liczba gniazd oraz zagęszczenie populacji lęgowej gawrona *Corvus frugilegus* w Ostrowie Wielkopolskim (+ gniazdowanie gatunku; ? brak danych; ∅ gniazdo na pewno niezajęte, niewliczane do podsumowań)

Table 1. Colony location (1), nest numbers in study years (2) and in total (3), and breeding density (4) of the Rook *Corvus frugilegus* in Ostrow Wielkopolski town (+ nesting recorded; ? no data; ∅ empty nest, not included in the total)

Lokalizacja kolonii (1)	Liczba gniazd (2)						
	1986	1992	1995	1996	1997	2003	2004
ul. Dworcowa (k. dworca PKP)	69	0	0	0	0	0	0
Park A. Mickiewicza (ul. Mostowa)	69	+	19	17	25	0	4
Park 3. Maja	50	+	54	44	78	57	29
Zębców – ul. Brzozowa (przedszkole)	60	106	94	110	87	24	30
ul. Lotnicza	0	0	±60	?	?	26	33
ul. Wrocławska (koszary)	0	0	0	0	0	0	6
skwer ul. Dworcowa (róg Raszkowska)	0	+	24	42	10	0	0
ul. Ogrodowa 6	0	0	1	1∅	0	0	0
ul. Towarowa 9 (k. wieży ciśień PKP)	0	0	2	1	0	0	0
ul. Towarowa (k. dworca PKP)	0	0	0	5	1	0	0
ul. Wrocławska (Fabryka „Wagon”)	0	0	0	4	5	0	0
ul. Wojska Polskiego, róg Raszkowska	0	0	0	2	2	0	0
ul. Kościuszki (naprzeciw koszar)	0	0	0	0	4	0	0
ul. Kościuszki (teren koszar)	0	0	0	0	5	0	0
ul. Kościuszki 40	0	0	0	0	2	0	0
ul. Kolejowa (teren koszar)	0	0	0	0	1	0	0
Razem gniazd (3)	248	193	±254	≥225	≥220	107	102
Zagęszczenie (par/km ²) (4)	5,86	4,56	±5,99	≥5,31	≥5,19	2,52	2,41

Drzewa gniazdowe

W 1986 roku oznaczano przynależność gatunkową tylko niektórych drzew gniazdowych, większość oznaczano do rodzaju. Gniazda znajdowały się: 138 (55,6%) na topolach *Populus* sp., 89 (35,9%) dębach *Quercus* sp., 11 (4,4%) na klonach *Acer* sp., 1 (0,4%) na robinii akacjowej *Robinia pseudacacia* i 9 (3,6%) na daglezbach zielonych *Pseudotsuga taxifolia*.

Gatunki drzew, na których istniały gniazda gawronów w latach 2003–2004, obrazuje tabela 2. W obu sezonach najwięcej gniazd było na dębach szypułkowych *Quercus robur* (odpowiednio 59 i 40 gniazd, tj. 55,1 i 39,2% wszystkich) oraz na dwóch odmianach topoli: berlińskiej *Populus × berolinensis* (7 i 16 gniazd) i kanadyjskiej *Populus × canadensis* (19 i 17 gniazd). Tylko w jednym z tych 2 sezonów istniało 6 gniazd na jesionach wyniosłych *Fraxinus excelsior* oraz po 1 gnieździe na lipie szerokolistnej *Tilia platyphyllos*, dębie czerwonym *Quercus rubra* i brzozie brodawkowatej *Betula verrucosa*. W obu latach gawrony gniazdowały na 2 gatunkach drzew iglastych: daglezbach zielonych *Pseudotsuga taxifolia* (13 i 27 gniazd) i pojedynczych, różnych sosnach wejmutkach *Pinus strobus* (po 1 gnieździe).

Tabela 2. Liczba gniazd gawrona *Corvus frugilegus* na poszczególnych gatunkach drzew w Ostrowie Wielkopolskim w latach 2003–2004 (w nawiasach udział procentowy)

Table 2. Number of nests of the Rook *Corvus frugilegus* in Ostrów Wielkopolski town in 2003–2004 (in brackets: proportion of the total): (1) tree species; (2) number of nests; (3) total number of nests

Gatunki drzew z gniazdami (1)	Liczba gniazd (2)	
	2003	2004
Brzoza brodawkowata <i>Betula pendula</i>	0	1 (1,0%)
Daglezja zielona <i>Pseudotsuga taxifolia</i>	13 (12,1%)	27 (26,5%)
Jesion wyniosły <i>Fraxinus excelsior</i>	6 (5,6%)	0
Sosna wejmutka <i>Pinus strobus</i>	1 (0,9%)	1 (1,0%)
Topola odm. berlińska <i>Populus × berolinensis</i>	7 (6,5%)	16 (15,7%)
Topola odm. kanadyjska <i>Populus × canadensis</i>	19 (17,8%)	17 (16,7%)
Lipa szerokolistna <i>Tilia platyphyllos</i>	1 (0,9%)	0
Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	59 (55,1%)	40 (39,2%)
Dąb czerwony <i>Quercus rubra</i>	1 (0,9%)	0
Suma gniazd (3)	107	102

Noclegowiska

Na terenie miasta każdej zimy funkcjonuje zbiorowe noclegowisko gawronów i kawek *Corvus monedula*. Dnia 26.01.1991 roku noclegowisko na cmentarzu miejskim przy ul. Limanowskiego oszacowano na ok. 10 000 os., z czego gawron stanowił ok. 80%, a kawka ok. 20% (M. Litwin).

Obecne noclegowisko krukowatych w parku Bractwa Kurkowego, odległym od cmentarza o 500 m, funkcjonuje co najmniej kilka lat (M. Mulnik). Najliczniejszy-

mi gatunkami drzew są tu robinia akacja i brzoza brodawkowata. W dniu 23.02.2004 roku stwierdzono tutaj ok. 2500 os. Udział kawki na podstawie liczeń w części lecących grup (np. mniejszych, lecących niżej lub bliżej obserwatorów) oszacowano na ok. 50% całości. W czasie tej kontroli ptaki wykorzystywały cmentarz tylko jako przednolegowisko, grupując się tam przed przelotem do parku (PTD, T. Ekiert). Według informacji opiekuna cmentarza, ptaki na cmentarzu były w latach 90. płoszone i opuściły go. W czasie zimy 2004/2005 stwierdzono wykorzystywanie przez ptaki noclegowiska w parku Bractwa Kurkowego (PTD), a ponadto w parku pomiędzy cmentarzem i szpitalem (K. Florczyk).

Zagrożenia i ochrona

Stosunek ludzi do gawronów jest obecnie w większości tolerancyjny. Jeszcze ok. 1977 roku Straż Pożarna zniszczyła kolonię w Parku E. Szanieckiej, zrzucając strumieniami wody gniazda wraz z pisklętami (W. Kurzawski). Jedyny przypadek niszczenia gniazd gawronów w ostatnim czasie stwierdzono w 2000 roku. W trakcie sezonu lęgowego (między 25.03 a 1.04) pracownik Zakładu Zieleni Miejskiej, obcinając gałęzie drzew, zrzucił na ziemię 3, bardzo dobrze widoczne i zajmowane przez ptaki, gniazda tego gatunku, tworzące niewielką kolonię (nr 10). W wyniku skierowania przez autora, w imieniu Południowowielkopolskiej Grupy OTOP, zawiadomienia o popełnieniu wykroczenia sprawca został ukarany przez Kolegium ds. Wykroczeń karą grzywny oraz nawiązką pieniężną. Sprawa ta spowodowała ostrożniejsze postępowanie służb miejskich w odniesieniu do gniazd wszelkich gatunków ptaków. Gawrony do 2004 roku nie wróciły na to stanowisko lęgowe.

Z kolei w wyniku płoszenia ptaków krukowatych w latach 90. zostało opuszczone noclegowisko na cmentarzu przy ul. Limanowskiego. We wrześniu 1997 roku płoszone były przez żołnierzy za pomocą nagrań magnetofonowych głosu przerażenia gawrona z Instytutu Sadownictwa w Skierniewicach, gawrony z liczącego kilkakaset os. noclegowiska letniego na terenie koszar przy ul. Kościuszki.

Znaczny spadek liczebności kolonii lęgowej w Parku 3 Maja pomiędzy sezonami 2003 i 2004 i wycofanie się ptaków z okolicy dawnego szpitala w głąb parku można wiązać z intensywnymi pracami przy adaptacji budynku na ośrodek emerytalny Diecezji Kaliskiej, w trakcie których dodatkowo wykarczowano cały zdziczały ogród przyszpitalny, będący najbliższym żerowiskiem tych ptaków.

Powiat ostrowski

Teren badań

Powiat ostrowski ma powierzchnię 1175,2 km², z czego ok. 61% stanowią użytki rolne, a 27,7% lasy. Zamieszkuje go 161 tys. osób (Dolata 2003b). Powiat leży w makroregionach fizycznogeograficznych (Kondracki 2000): Nizina Południowowielkopolska (mezoregiony Wysoczyzna Kaliska i Kotlina Grabowska), Obniżenie Milicko-Głogowskie (mezoregion Kotlina Milicka) oraz w małych fragmentach Wał Trzebnicki (mezoregiony Wzgórza Ostrzeszowskie i Wzgórza Twardogórskie).

Liczebność populacji lęgowej

Liczenia gniazd gawronów w całym powiecie prowadzono na przełomie kwietnia i maja 2003 i 2004 roku (PTD, T. Ekiert, tab. 3), ale pełna ocena populacji lęgowej dotyczy tylko 2004 roku, gdyż w czasie kontroli w 2003 roku nie policzono całości dużej kolonii w Pogrzybowie. Średnia wielkość kolonii w powiecie w 2004 roku wynosiła 73,9 gniazda.

Tabela 3. Liczebność i lokalizacja gniazd gawrona *Corvus frugilegus* w powiecie ostrowskim w latach 2003–2004

Table 3. Location and numbers of nests of the Rook *Corvus frugilegus* in the Ostrow Wielkopolski district: (1) locality; (2) number of nests; (3) total number of nests

Miejscowość (1)	Liczba gniazd (2)	
	2003	2004
Ostrow Wielkopolski (3–5 kolonii, szczegóły tab. 1)	107	102
Odolanów – park nad rz. Barycz	205	141
Pogrzybów – park k. kościoła	≥114	274
Razem (3)	≥424	517

Dane historyczne

Nietypową, ale prawdopodobną wskazówkę o gniazdowaniu gawronów, nazywanych w Wielkopolsce „glapami”, w powiecie ostrowskim w dalekiej przeszłości stanowi nazwa folwarku Glapiniec koło Strzegowej (gm. Nowe Skalmierzyce), wzmiankowanego po raz pierwszy w 1789 roku (Rusiński 1970, Małyszko 1996).

W latach 2003 i 2004 nie stwierdzono gniazdowania gawronów w innych rejonach powiatu, gdzie miało to miejsce w latach poprzednich:

- 1) Nowe Skalmierzyce – w 1987 roku stwierdzono w tym mieście 128 gniazd w 5 koloniach (A. Klimek), a w 1993 roku 98 gniazd w 8 koloniach lub podkoloniach (T. Wilżak). Obecnie nie gniazduje, najbliższe kolonie znajdują się w odległości kilku kilometrów na terenie Kalisza.
- 2) Las Pardalin w pobliżu Jankowa Przygodzkiego (gm. Przygodzice) – kolonia istniała z przerwami od przed 1965 roku (Wiatr 1970) do 1998 roku (PTD, R. Kaczmarek) w niewielkim (ok. 5 ha) lesie sosnowym leśn. Bażantarnia, będącym w latach 1991–2001 powierzchniowym pomnikiem przyrody. Czapulak i Betleja (2002) błędnie określają ten las jako rezerwat, a kolonię jako znajdującą się poza osiedlami ludzkimi. W rzeczywistości lasek ten leży na skraju osiedla mieszkaniowego Pardalin, a opuszczenie kolonii nastąpiło w okresie intensywnej jego rozbudowy, gdy nowo budowane domy dotarły do samej granicy lasu. Najprawdopodobniej stanowiska tego dotyczy punkt z kolonią łączącą ponad 149 gniazd w 1963 roku na mapie w pracy Dyrca (1966). Z kolei Wiatr (1970) podaje gniazdowanie ok. 25 par pustulek *Falco tinnunculus* w „opuszczonej kolonii gawronów” w tym lesie w latach 1965 i 1966 i ponowne zajęcie kolonii przez gawrony w latach 1967 i 1968. W 1986 roku kolonia liczyła 116 gniazd (PTD, W. Kurzawski), w latach 1987–1991 istniała, lecz brak danych liczbowych, w 1992 roku liczyła ok. 40 gniazd (M. Litwin), w 1993 roku 142 gniazda,

- w 1994 i 1995 nie była zajęta przez ptaki (PTD), w 1997 i 1998 roku liczyła odpowiednio ok. 44 i ok. 55 zajętych gniazd oraz po kilka gniazd niezajętych (R. Kaczmarek). Wszystkie gniazda znajdowały się na sosnach.
- 3) Janków Przygodzki (gm. Przygodzice) – w 1988 roku kolonię 89 gniazd na sosnach stwierdzono w małym lasku sosnowym koło fermy lisów (PTD, W. Kurzawski). W 1986 roku i po 1988 roku ptaki tu nie gniazdowały. Położona w odległości 2 km od kolonii w Pardalinie i ok. 1 km od dawnej kolonii w „Gląpim Gaju” w Ostrowie.
 - 4) Odolanów – w latach 1980. i 1990. istniały także kolonie przy kościele św. Marcina i przy kaplicy przy ul. Bartosza (w 1997 roku liczyły co najmniej 9 i 14 gniazd).
 - 5) Raszków – w latach 1980. i 1990. istniała kolonia przy kościele, w 1995 roku liczyła 57 gniazd.
 - 6) Skrzębową (gm. Raszków) – przy kościele w 1995 roku 2 zajęte gniazda, w 1996 roku 3 gniazda, co najmniej od 2001 roku nie gniazdują.

Ocena zmian liczebności

Powyższe informacje, pomimo że niepełne, wskazują na spadek liczebności kolonii i liczby par lęgowych gawrona w powiecie w ciągu ostatnich 20 lat. Tylko w 3 miejscowościach, dla których dostępne są dane z lat 1986 i 1987 (Ostrów Wlkp., Nowe Skalmierzyce i Pardalin), łączna liczba gniazd wynosiła 492, co jest prawie równe liczebności dla całego powiatu w 2004 roku. W 2004 roku z tych 3 miejscowości gniazda gawronów (w liczbie 102) stwierdzono tylko w Ostrowie.

Na ogólną ocenę zmian rozmieszczenia i liczebności w powiecie w zakresie 40 lat pozwalają też dane Dyrca (1966) z 1963 roku, gdy z terenu powiatu podawana była 1 kolonia (lub miejscowość) licząca powyżej 149 gniazd, 4 w zakresie 20–149 gniazd i 1 licząca do 20 gniazd. Sam autor zaznacza, że dane te są fragmentaryczne, nie mogą więc być wykorzystane do bezpośrednich porównań. Już jednak wykazane 6 miejscowości z podanym występowaniem gawronów stanowi liczbę dwukrotnie wyższą niż stan obecny. Ponadto w sytuacji, gdy w ówczesnym województwie poznańskim powróciło tylko 20% ankiet i tylko 2 z istniejących wtedy 19 gromad powiatu ostrowskiego podały informacje o niewystępowaniu na ich terenie kolonii tych ptaków (Dyrcz 1966), prawdopodobna liczba miejscowości z koloniami była znacznie wyższa, podobnie jak liczebność gawrona.

Rozmieszczenie gniazd na drzewach

Ilość gniazd przypadających na 1 drzewo w koloniach w Ostrowie Wielkopolskim i Odolanowie w latach 2003 i 2004 obrazuje tabela 4. W Ostrowie w obu latach na większość – odpowiednio 52,2 i 53,5% – drzew gniazdowych przypadało po jednym gnieździe na jedno drzewo ($n=46$ i 44). Większe ilości gniazd (6–13) były tylko na dębach szypułkowych. Średnia liczba gniazd na 1 drzewo gniazdowe wynosiła w obu latach 2,33.

W Odolanowie średnia liczba gniazd na 1 drzewo wynosiła 5,86 w 2003 roku i 5,04 w 2004 roku. W obu latach większe ilości gniazd były na topolach (13, 14, 24, 25, 25 i 29), brzozie brodawkowatej (18) i grabie zwyczajnym (22).

Tabela 4. Liczba drzew z odpowiednią liczbą gniazd gawrona *Corvus frugilegus* w Ostrowie Wielkopolskim i Odolanowie w latach 2003–2004

Table 4. Number of trees with a given number of nests (1) of Rooks *Corvus frugilegus* in two towns: Ostrów Wielkopolski and Odolanów in 2003–2004

Miasto Town	Liczba drzew z daną liczbą gniazd (1)																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	10	11	12	13	14	18	22	24	25	29
Ostrów 2003 (n=46)	24	7	7	2	3	.	1	1	1
Ostrów 2004 (n=44)	23	8	5	2	3	2	1
Odolanów 2003 (n=35)	8	7	4	5	2	2	.	.	.	1	1	1	.	1	1	1	.	1
Odolanów 2004 (n=28)	10	2	4	4	1	2	.	1	1	.	.	.	1	.	.	.	2	.

Dyskusja

Zagęszczenie w powiecie w 2004 roku wyniosło 0,44 pary/km². Jest ono wielokrotnie niższe niż stwierdzane wcześniej w innym fragmencie południowej Wielkopolski, w okolicy Turwi, gdzie w latach 1971–1974 wynosiło średnio 6,43 pary/km² (Jakubiec 1980), a w 1995 roku 6,3 pary/km² (Tryjanowski 1996). Jednak już na powierzchni odległej od niej o kilka kilometrów w 1987 roku zagęszczenie wynosiło 2,6 pary/km² (Lorek 1991). W powiecie Września w latach 1982 i 1984 wynosiło 1,51 i 2,02 pary/km² (Z. Lewartowski za Tomiałojć 1990).

W najbliższym powiatowi ostrowskiemu zbadanej powierzchni – powiecie jarońskim – w 1972 roku stwierdzono 1,4 pary/km² (Adamiak 1973), obecnie wiele z istniejących wtedy kolonii zanikło i liczebność ta jest prawdopodobnie znacznie niższa (obs. własne, J. Pietrowiak – inf. ustna). Otrzymane zagęszczenie w powiecie ostrowskim jest ponad dwukrotnie niższe od oszacowanego na 1,02–1,15 pary/km² dla całego regionu Wielkopolski w pierwszej połowie lat 1990. (Winiński 2000). Jest jednak zbliżone lub wyższe niż aktualne zagęszczenia dla dużych obszarów zachodniej Polski: 0,46–0,49 pary/km² w latach 1998–1999 na Śląsku (Czapulak & Betleja 2002), 0,22 pary/km² w zachodniej części Pomorza Zachodniego (Sołowiej 2000) i 0,12 pary/km² w 2001 roku w województwie lubuskim (Jerzak & Piekarski 2001). Niskie zagęszczenia w tych regionach na pewno związane są ze znacznym udziałem w ich powierzchni niezasiedlanych przez gawrony lasów (woj. lubuskie) i obszarów górskich (Śląsk).

Jednocześnie zagęszczenie w powiecie ostrowskim było wielokrotnie niższe niż w Polsce wschodniej: w okolicy Siedlec w 1998 roku wynosiło 3,17 pary/km² (Kasprzykowski 2001), w okolicy Rzeszowa w latach 1998–1999 3,20–3,88 pary/km² (P. Kawa, B. Pelc za Tomiałojć & Stawarczyk 2003), a na Ziemi Przemyskiej w latach 1986–1995 – nawet 7,9–10,5 pary/km² (Hordowski 1995). Jest to zgodne z oceną Tomiałojcia i Stawarczyka (2003), iż gawron na niżu Polski najliczniejszy jest w centrum i na wschodzie.

Podziękowania

W liczeniach brali udział lub przekazali informacje do niniejszego artykułu: Marcin Antczak, Tomasz Ekiert, Krzysztof Florczyk, Robert Kaczmarek, Andrzej Klimek, Andrzej Krupka, Wojciech Kurzawski, Mikołaj Litwin, Tadeusz Stawik i Tomasz Wilzak. W oznaczaniu drzew gniazdowych pomogli: Saturnina Homan, Andrzej Brzeg i Jacek Pawłowski. Dane o strukturze gruntów udostępnił Damian Łowicki. Wszystkim im serdecznie dziękuję.

Literatura

- Adamiak W. 1973. Kolonie lęgowe gawrona *Corvus frugilegus* w powiecie Jarocin w roku 1972. Not. Orn. 14: 61–67.
- Czapulak A., Betleja J. 2002. Liczebność i rozmieszczenie kolonii lęgowych gawrona *Corvus frugilegus* na Śląsku w latach 90. XX wieku. Ptaki Śląska 14: 5–25.
- Dolata P.T. 2003a. Liczenie gawronów. Gazeta Ostrowska XIV, 26, 756: 16.
- Dolata P.T. 2003b. Powiat ostrowski. Mapa przyrodniczo-krajoznawcza. Starostwo Powiatowe w Ostrowie Wlkp.
- Dyrz A. 1966. Rozmieszczenie kolonii gawrona, *Corvus frugilegus* L., w Polsce. Acta Ornithol. 9, 5: 227–240.
- Hordowski J. 1995. Dynamika lęgowej populacji gawrona *Corvus frugilegus* na Ziemi Przemyskiej w latach 1963–1995. Bad. Orn. Ziemi Przem. 3: 33–39.
- Jakubiec Z. 1980. Zagęszczenie i dynamika populacji lęgowej gawrona (*Corvus frugilegus* L.) w krajobrazie rolniczym Wielkopolski. Ochr. Przyr. 43: 291–298.
- Jerzak L., Piekarski R. 2001. Rozmieszczenie i liczebność kolonii gawrona *Corvus frugilegus* w województwie lubuskim w 2001 r. W: Indykiewicz P., Barczak T., Kaczorowski G. (red.). Bioróżnorodność i ekologia populacji zwierzęcych w środowiskach zurbanizowanych. Wyd. NICE, Bydgoszcz, s. 263–267.
- Kasprzykowski Z. 2001. Liczebność populacji lęgowej gawrona *Corvus frugilegus* na Wysoczyźnie Siedleckiej. Kulon 6, 1–2: 63–69.
- Kondracki J. 2000. Geografia regionalna Polski. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa.
- Lorek G. 1991. Gawron (*Corvus frugilegus*) w południowej części województwa leszczyńskiego. Lub. Prz. Przyr. 2, 4: 37–41.
- Małyszko S. 1996. Majątki wielkopolskie. T. III. Powiat ostrowski. Muzeum Narodowe Rolnictwa i Przemysłu Rolno-Spożywczego w Szreniawie.
- Ptaszyk J. 2003. Ptaki Poznania – stan jakościowy i ilościowy oraz jego zmiany w latach 1850–2000. Wyd. Nauk. UAM, Poznań.
- Rusiński W. 1970. Struktura osadnictwa i zaludnienia powiatu kaliskiego w 1789 r. Roczn. Kal. 3: 53–117.
- Sołowiej M. 2000. Gawron *Corvus frugilegus* L. na Pomorzu Zachodnim. Prz. Przyr. 11, 4: 71–77.
- Tomiałoć L. 1990. Ptaki Polski: rozmieszczenie i liczebność. PWN, Warszawa.
- Tomiałoć L., Stawarczyk T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Tryjanowski P. 1996. Liczebność populacji lęgowej gawrona *Corvus frugilegus* w Agroekologicznym Parku Krajobrazowym koło Turwi w roku 1995. Prz. Przyr. 7: 55–59.
- Wiatr B. 1970. Obserwacje ornitologiczne ze stawów rybnych w Przygodzicach. Not. Przyr. 4, 5: 15–21.
- Winiński A. 2000. *Corvus frugilegus* L. – gawron. W: Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winiński A. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, s. 508–511.